

Fakahoko 'o ha ngaahi lāunga fekau'aki mo ha ngaahi potungāue fakapule'anga

Kuo fakahoko atu nai ha ngāue 'oku 'ikai hōhoa fe'unga mo koe 'e:

- ha potungāue 'a e pule'anga?
- ha kōsilio fakakolo, fakavāhenga pe fakafeitu'u?
- ha poate mo'ui fakavahe?
- ha ako'anga mā'olunga ange he tu'unga kolisi (tertiary institution)?
- ha poate talāsiti ako (board of trustees)?

'E ngali lava ke tokoni atu 'a e Pule Fakatotolo ki he Ngaahi Ngāue Fakapule'anga'.

Ko e hā ha me'a 'e ala fakahoko ma'a' u 'e he Pule Fakatotolo ki he Ngaahi Ngāue Fakapule'anga?

'Oku fakatotolo'i 'e he Pule Fakatotolo ki he Ngaahi Ngāue Fakapule'anga' ha ngaahi lāunga felāve'i mo e ngaahi ngāue mo e faitu'utu'uni 'a ha ngaahi va'a ngāue fakapule'anga (government agencies) mo fakavāhenga (local government agencies), 'o 'i ai hono mafai fe'unga ke kouna kinautolu ke nau taliui ki he'enu ngaahi fakahoko fatongia'.

Ko e Pule Fakatotolo ki he Ngaahi Ngāue Fakapule'anga' ko ha tokotaha fakatotolo tu'u tau'atāina ia te ne sio'i ofi mo ta'efilifilimānako ho'o lāunga'.

'Oku mau fakakaukau'i pe na'e ta'efakapotopoto, filifilimānako pe fehālaaki ha faifatongia pe faitu'utu'uni 'a ha potungāue. Kapau te mau pehē na'e hoko 'eni, te mau fakahaa'i 'eni, pea te mau ala fokotu'u atu ha founa ke solova ai ia.

‘E lava ke fakatotolo’i ‘e he Pule Fakatotolo ki he Ngaahi Ngāue Fakapule’anga’ ha ngaahi lāunga fekau’aki mo ha:

- Ngaahi potungāue fakapule’anga, ‘o kau ki ai ‘a kinautolu ‘oku nau tokanga’i ‘a e tafa’aki ki he ngaahi vahe penefiti, fale nofo’anga, mo’ui lelei, fefolau’aki, paasipooti, ‘eke totongi huhu’i ki ha fakatu’utāmaki, ako, totongi tukuhau’ pea mo e tokoni ki he fānau’.
- Ngaahi potungāue fakavāhenga’ (local government agencies), ‘o kau ki ai ‘a kinautolu ‘oku nau tokanga’i ‘a e ngaahi hala, fakatafenga vai, mapule’i ‘o e longoa’a’ mo e fanga monumanu, palani’ mo hono tuku atu mo pule’i ‘o e ngaahi tohi kole ngofua ki he langa’ pe tokangaekina ‘o e ‘ātakai’ ‘i he taimi langa’ (building or resource consents).

‘E ‘ikai lava ‘e he Pule Fakatotolo ki he Ngaahi Ngāue Fakapule’anga’ ia ‘o fakatotolo’i ha ngaahi lāunga felāve’i mo ha kakai pe pisinisi fakaetāutaha, ngaahi ako’anga fakalele fakaetāutaha, kau loea, kau fakafongonga falealea, ngaahi tu’utu’uni na’e tali ‘e ha kōsilio kakato (full council) pe ko ha fakamaau’anga (court) pe fakamaau’anga mavahe (tribunal).

‘E ‘ikai lava ke mau fakatotolo’i ha ngaahi lāunga fekau’aki mo e Kau Polisi, pe ko ha Kau Minisitā ‘a e Pule’anga, tukukehe ange kapau ‘oku felāve’i ‘eni mo ha tohi kole ki hono tukuange ‘o ha fakamatala fakapule’anga.

Pea ‘e ‘ikai lava ke mau ‘oatu ha fale’i fakalao, tu’utu’uni atu ha totongi huhu’i pe te mau hoko ko hao fakafongonga (spokesperson) pe fakafongonga (agent).

Ko e founga ‘o e lāungá

Ko e hā ‘a e me’a ke ke fuofua fakahoko?

Kimu’a pea’ ke toki ha’u ki he Pule Fakatotolo ki he Ngaahi Ngāue Fakapule’anga’, ko e fakakaukau lelei ma’u pē ia ke ke fuofua feinga ke solova ‘a e palopalema’ mo e potungāue fakapule’anga ko ia’. Ko e tokolahi ‘ia kinautolu ‘oku ‘osi’i ai pē ‘enua founga lāunga. Kapau ‘oku ‘ikai, faitohi atu ki he pule ‘o e potungāue’.

‘E ngali ke pehē ‘e he Pule Fakatotolo ki he Ngaahi Ngāue Fakapule’anga’ ia ke ‘oua te ne fakahoko ha fakatotolo kae’oua kuo’ ke fuofua feinga ke fakahoko ‘eni.

Ko e founga ke fakahoko’aki ‘a ho’o lāunga’

‘E lava ke fakahoko ha’o lāunga ki he Pule Fakatotolo ki he Ngaahi Ngāue Fakapule’anga’ ‘aki ha’o faitohi, fax, ‘imeili pe ko ha’o ngāue’aki ‘a e foomu ‘oku ma’u atu ‘i he ‘emau uepisaiti’. ‘Oku hā atu ‘i he tafa’aki ‘e taha’ ‘a e ngaahi fakaikiiki ki he fetu’utaki’. Telefoni ki homau ‘ōfisi’ kapau ‘oku’ ke fiema’u ha tokoni.

Ngaahi fokotu’u fakakaukau ki hono fakahoko ‘o ho’o lāunga’

‘Oua ‘e toe tatali. ‘E ngali faingata’a kia kinautolu ke mau fakatotolo’i ha lāunga na’e hoko ia ‘i ha māhina ‘e 12 pe lahi hake ai.

Fakamatala’i ‘a e tu’utu’uni pe ko e fakahoko ngāue ‘oku’ ke fie lāunga ki ai’, pea fakahā mo e ‘uhinga ‘oku’ ke pehē ai na’e ‘ikai ke taau ai ‘eni’.

Fakamatala nounou mo mahino. Nofo pē ‘i he ngaahi tefito’i mo’oni’i me’a ‘oku’i he uho ‘o ho’o lāunga’, ‘o ‘oua ‘e fu’u fakaikiiki mai tukukehe kapau ‘oku fu’u fiema’u ‘eni.

‘Omai ha ngaahi fefaitohi’aki mo ha ngaahi pepa ‘oku hā ai kuo’ ke ‘osi feinga ke solova ‘a e palopalema’ mo e potungāue ko ia’.

Fakahā mai ‘a e ola ‘oku’ ke faka’amu ke ma’u’.

Ko e hā'a e me'a'oku hoko'i he taimi'oku fakahoko ai'a ho'o lāunga?

Te mau fakahā atu kuo mau ma'u ia pea te mau fakahoko atu 'a e me'a'oku hoko lolotonga 'a hono tokangaekina 'o e lāunga ko ia'.

'I he 'emau ma'u 'a ho'o lāunga', 'e fuofua vakai'i 'e he Pule Fakatotolo ki he Ngaahi Ngāue Fakapule'anga' pe 'e lava pe 'ikai ke fakatotolo'i 'eni. Kapau 'e 'ikai, te mau fakahā atu 'a e 'uhinga ki ai' pea te mau ala fakahoko atu koe ki ha ngaahi founga ngāue pe kautaha kehe.

Te mau ala lava ke solova ha ngaahi lāunga lahi 'aki pē ha 'amau fakahoko ha ngaahi faka'eke'eke pē 'i tu'a mo e potungāue ko ia'. Kapau 'e lava ke mau fai 'eni, 'e 'ikai leva ke toe fakahoko ha fakatotolo fakapule'anga ia.

Kapau leva 'e fakahoko ha fakatotolo, 'e kumi 'e he Pule Fakatotolo ki he Ngaahi Ngāue Fakapule'anga' 'a e ngaahi fakamatala kotoa pē 'e fiema'u ke fakakaukau'i'aki 'a e me'a ko ia'.

'I he taimi 'e ngata ai 'a e fakatotolo', 'e fakafuo leva 'e he Pule Fakatotolo ki he Ngaahi Ngāue Fakapule'anga' 'a 'ene fakakaukau' pe na'e fakahoko 'e he potungāue' hono fatongia' 'i ha founga ta'efakapotopoto pe filifilimānako. 'E 'i ai ho faingamālie ke ke fakahā ai 'a ho'o fakakaukau' 'o kapau 'e pehē 'e he Pule Fakatotolo ki he Ngaahi Ngāue Fakapule'anga' ia na'e 'ikai ke ta'efakapotopoto pe filifilimānako 'a e fakahoko ngāue 'a e potungāue'.

'E ala fokotu'u atu 'e he Pule Fakatotolo ki he Ngaahi Ngāue 'a e Pule'anga' ha founga ke ala solova'aki ia, kapau 'oku fe'unga ke fakahoko 'eni.

Founga Fetu'utaki ki he Pule Fakatotolo ki he Ngaahi Ngāue Fakapule'anga'

Telefoni ta'etotongi: 0800 802 602

www.ombudsman.parliament.nz

'Īmeili:

info@ombudsman.parliament.nz

Meili:

PO Box 10152, Wellington 6143

Fax:

(04) 471 2254

Ngaahi faka'eke'eke ki he 'ōfisi':

8:30 pongipongi ki he 5:00 efiafi Mōnite ki he Falaite

Wellington

Level 14, 70 The Terrace, Wellington 6143

Auckland

Level 10, 55-65 Shortland Street, Auckland 1010

Christchurch

545 Wairakei Road, Harewood, Christchurch 8053